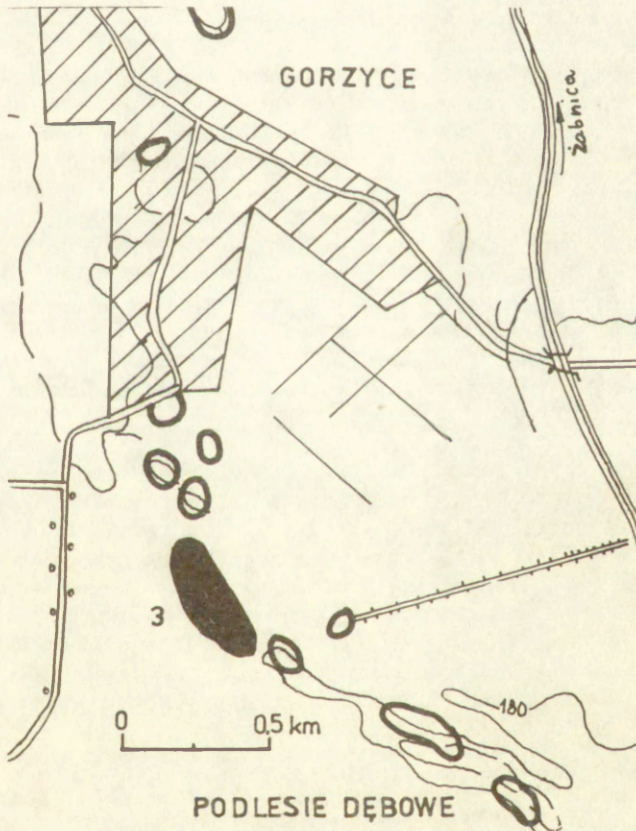

BARBARA SZPUNAR, ANDRZEJ SZPUNAR

OSADA KULTURY PRZEWORSKIEJ W GORZYCACH, GM. ŻABNO, WOJ. TARNÓW, STANOWISKO 3

Stanowisko 3 leży na południe od przysiółka Piaski w Gorzycach, przy drodze polnej prowadzącej do Podlesia Dębowego (ryc. 1). Odkryte zostało w 1980 roku. Zajmuje kulminację i stok wschodni wału

Ryc. 1. Gorzyce, woj. Tarnów, stanowisko nr 3, lokalizacja osady
Gorzycy, Tarnów province, site 3. Location of site

wydowego biegnącego po osi północ—południe¹. Cały ten pas wydmych pagórków jest terenem, na którym odkryto szereg stanowisk archeologicznych. Praktycznie każde wyniesienie było zajmowane przez osadnictwo pradziejowe, głównie związane z kulturą łużycką².

Badania na stanowisku 3 podjęto w 1982 i z przerwami kontynuowano do 1990 roku. W trakcie kilku sezonów wykopaliskowych przebadano obszar 6,5 ara powierzchni osady, odkrywając kilkadziesiąt obiektów archeologicznych: jam, palenisk, dołków postłupowych i śladów po chatach (ryc. 2). Większość odkrytych obiektów wiązać należy z osadą ludności grupy tarnobrzesckiej kultury łużyckiej. W warstwie kulturowej, sięgającej miejscami do głębokości 50 cm, stwierdzono też domieszkę materiału zabytkowego związanego z okresem wpływów rzymskich. Odkrycie śladów po dwóch chatach-półziemiankach potwierdziło istnienie na stanowisku 3 fazy przeworskiej. Warto zaznaczyć, że z terenów pobliskich znane są materiały zarówno związane z okresem późnolateńskim, np. Czyżów-Czantoria, gm. Żabno, stan. 1³, okresem wczesnorzymskim, np. osada w Pasiece Otfinowskiej, czy okresem wpływów rzymskich, np. cmentarzysko w Żabnie, stan. 1⁴.

Obie chaty znajdują się w znacznej odległości od siebie (około 40 m); jedna (obiekt nr 4) leży na stoku wschodnim wydmy, druga (obiekt nr 100) znajduje się na kulminacji, w odległości 10—15 m od krawędzi wydmy (ryc. 2). Brak jest obiektów towarzyszących, a więc jam, palenisk, obiektów, które zwykle otaczają budynki mieszkalne. Być może są one słabo uchwytnie wśród obiektów łużyckich z powodu przemieszczenia się materiałów „rzymskich” z leżącymi na złożu wtórnym materiałami kultury łużyckiej. Przy braku większej ilości ceramiki charakterystycznej, materiały osadowe są trudne do rozdzielenia, tym bardziej, że na stanowisku 3 występuje także faza przeworska.

Obiekt nr 4 (chata nr 1) — w pełnym swym zarysie został odsłonięty na poziomie 30 cm. Stanowiła go rozległa plama brunatnoszarej próchnicy z piaskiem. Zarys zbliżony do zniekształconego prostokąta o wymiarach 5 × 4,2 m (ryc. 3A). Na poziomie 70 cm obiekt zwęża się i jego wymiary wynoszą 4,5 × 3,2 m (ryc. 3B). W centralnej części odsłonięto zarys paleniska ze smolistoczarным wypełniskiem pełnym węgli drzewnych oraz z dużą ilością wielkich kawałków skorup z dużego, baniastego garnka (ryc. 4a). W rejonie paleniska leżało także kilka przepalonych kamieni. Z elementów konstrukcyjnych chaty zlokalizowano 3 ślady po słupach, z których jeden o średnicy wkopu 40 cm i głębokości 120 cm, licząc od obecnego poziomu gruntu, wydaje się dołkiem narożnego słupka, dwa zaś pozostałe są zapewne elementami konstrukcji wewnętrznych chaty, o czym świadczą niewielkie średnice oraz fakt, że odsłonięte zostały pod dnem wypełniska. W profilach budynku nie ma regularnych zarysów, w przekroju poprzecznym ma kształt miskowaty, najgłębszy w części środkowej — tu sięga do głębokości 110 cm, licząc od aktualnego poziomu gruntu. W przekroju wzdłużnym dno jest bardziej płaskie (ryc. 3D). Całość zorientowana jest po osi wschód—zachód.

Z wypełniska wydobyto 704 fragmenty naczyń glinianych (ryc. 4—6), 216 fragmentów polepy, węgle drzewne, igłę żelazną (ryc. 6b), nożyk żelazny (ryc. 6c), tłoczek krzemienisty (ryc. 6i) i przęślik gliniany (ryc. 5e).

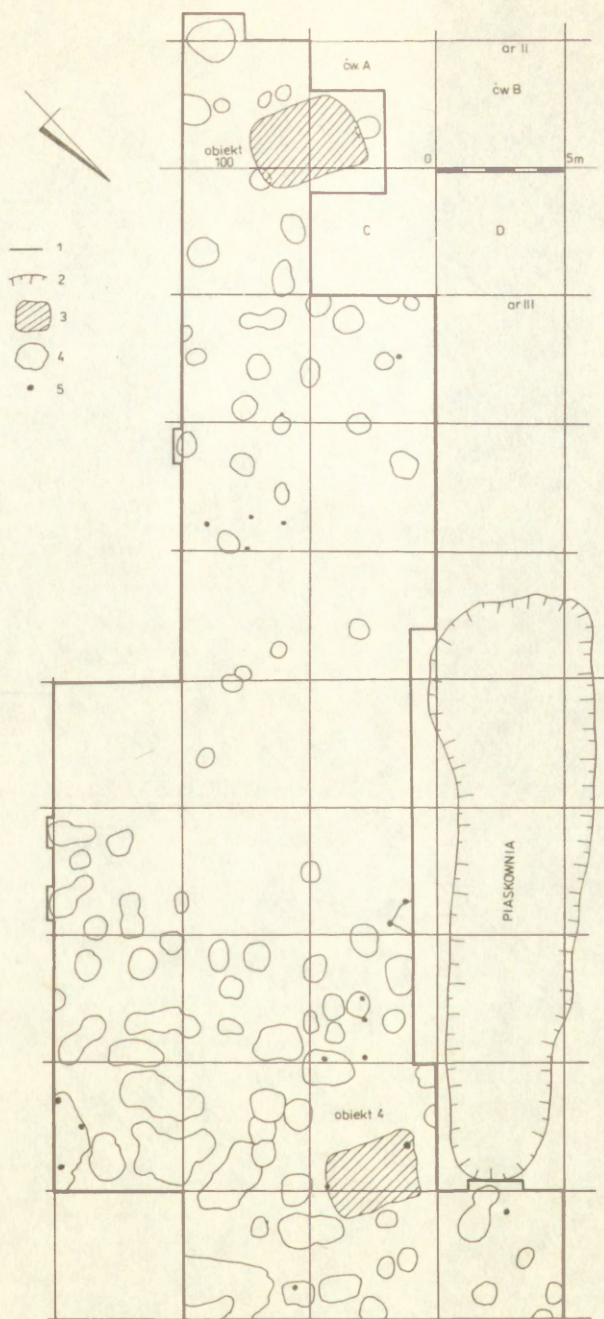
Obiekt nr 100 (chata nr 2) — pełny jego zarys odsłonięto na poziomie 30 cm. Była to owalna plama o wymiarach 5 × 3,5 m, która na głębokości 40 cm znacznie ogranicza swój zasięg (ryc. 7A). Odkrycie 7 dołków postłupowych przy dnie obiektu pozwala określić rzeczywiste rozmiary budowli, wynoszą one 2 × 3,5 m (ryc. 7B). Budynek był zagłębiony w ziemię, sięgając swym wypełniskiem do głębokości 80 cm. Dno w przekroju wzdłużnym płaskie, w przekroju poprzecznym — centralnie widoczne pogłębienie. Całość zorientowana dłuższym bokiem po osi wschód—zachód. W narożniku południowo-zachodnim stwierdzono występowanie dużej liczby przepalonych kamieni, co pozwala przypuszczać, że tu zlokalizowane było palenisko. Kamienie leżały w układzie bezładnym, w rejonie ich zalegania stwierdzono

¹ Współrzędne stanowiska na obszarze AZP 100—65 wynoszą: x = 170—180 mm, y = 90—100 mm.

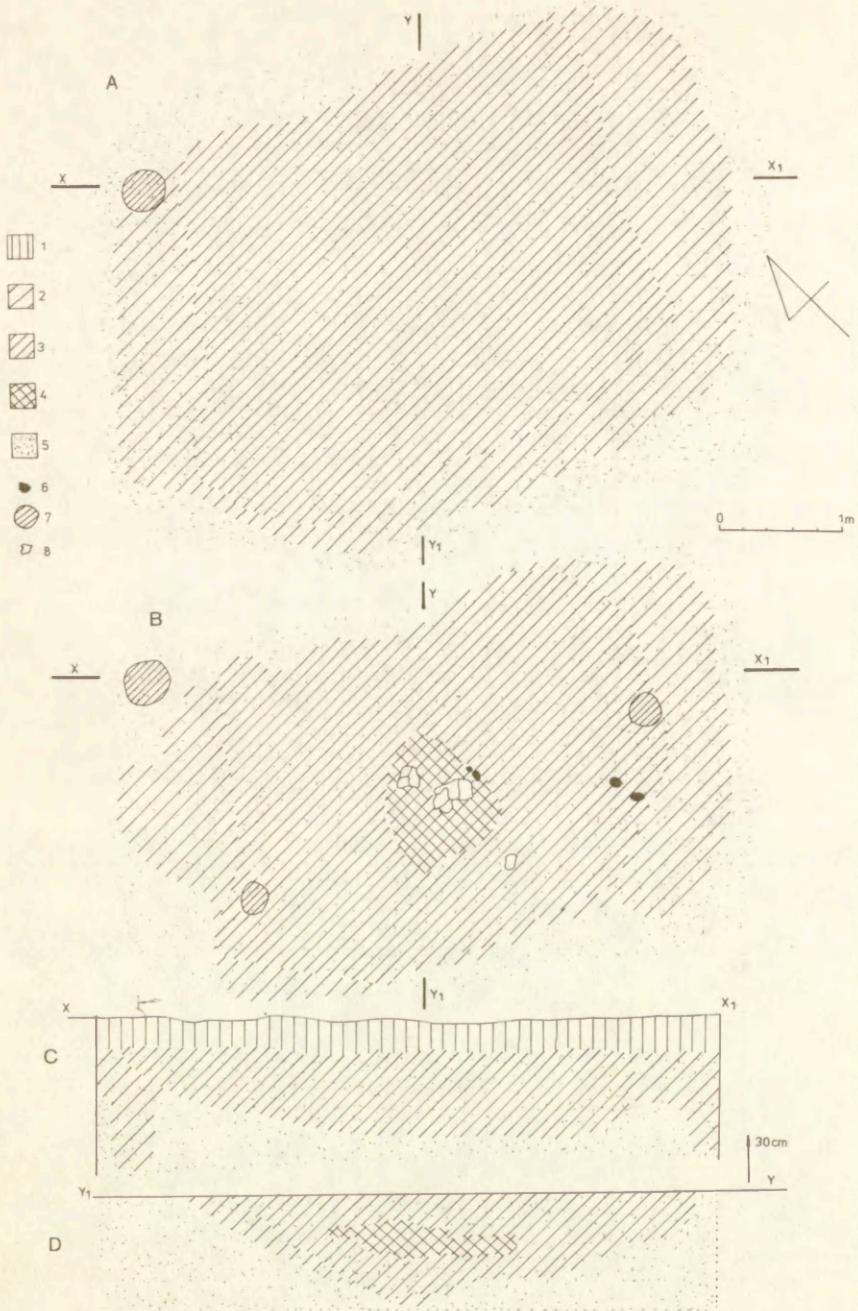
² A. Szpunar, *Osada kultury łużyckiej w Gorzycach, gm. Żabno, stan. 3* [w:] *Badania archeologiczne w woj. tarnowskim w 1987 r.*, Tarnów 1988, s. 5—8.

³ R. Madyda, K. Tunia, *Sprawozdanie z badań w Czyżowie, pow. Dąbrowa Tarnowska, prowadzonych w 1971 r.* WA, t. XL; 1975, s. 337—351.

⁴ S. Nosek, *Cmentarzysko ciałopalne w Żabnie nad Dunajcem, pow. dąbrowski*, Prz. Arch. t. V: 1933—36, s. 96—100.

Ryc. 2. Gorzyce, woj. Tarnów, stan. 3. Plan sytuacyjny odkrytych obiektów na tle siatki arowej:
 1 — teren przebadany; 2 — piaskownia; 3 — chaty z okresu wpływów rzymskich; 4 — inne obiekty; 5 — dołki posłupowe
 Gorzyce, Tarnów province, site 3. Location of discovered features against the exploration grid:
 1 — the examined area; 2 — sand-pit; 3 — houses from the period of Roman influence; 4 — other features; 5 — postholes

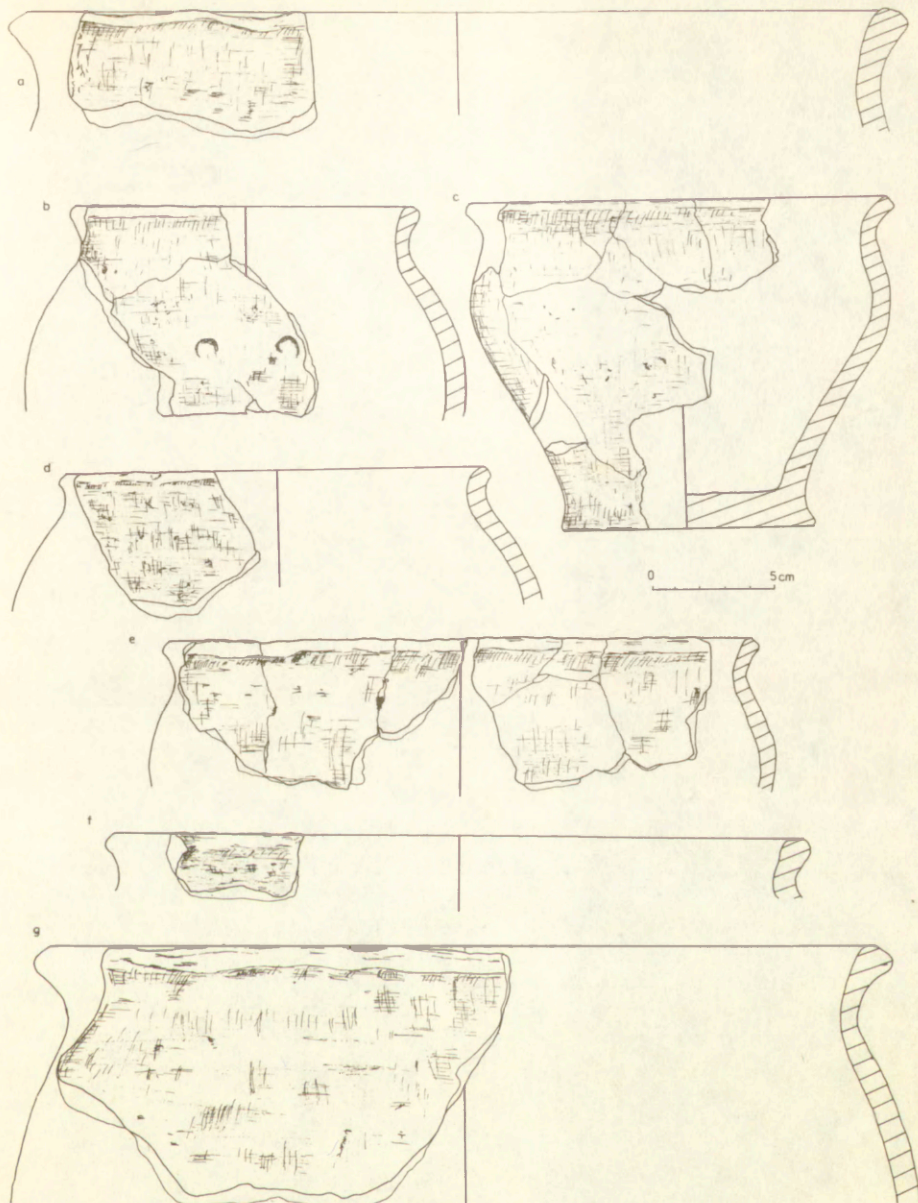

Rys. 3. Gorzyce, woj. Tarnów, stan. 3:

A — rzut poziomy obiektu nr 4 na głęb. 30 cm; B — rzut poziomy na głęb. 70 cm; C — profile: 1 — humus; 2 — brunatna próchnica z piaskiem; 3 — czarna próchnica z piaskiem; 4 — spalenizna; 5 — piasek; 6 — przepalone kamienie; 7 — dolki postłupowe; 8 — fragmenty naczyń

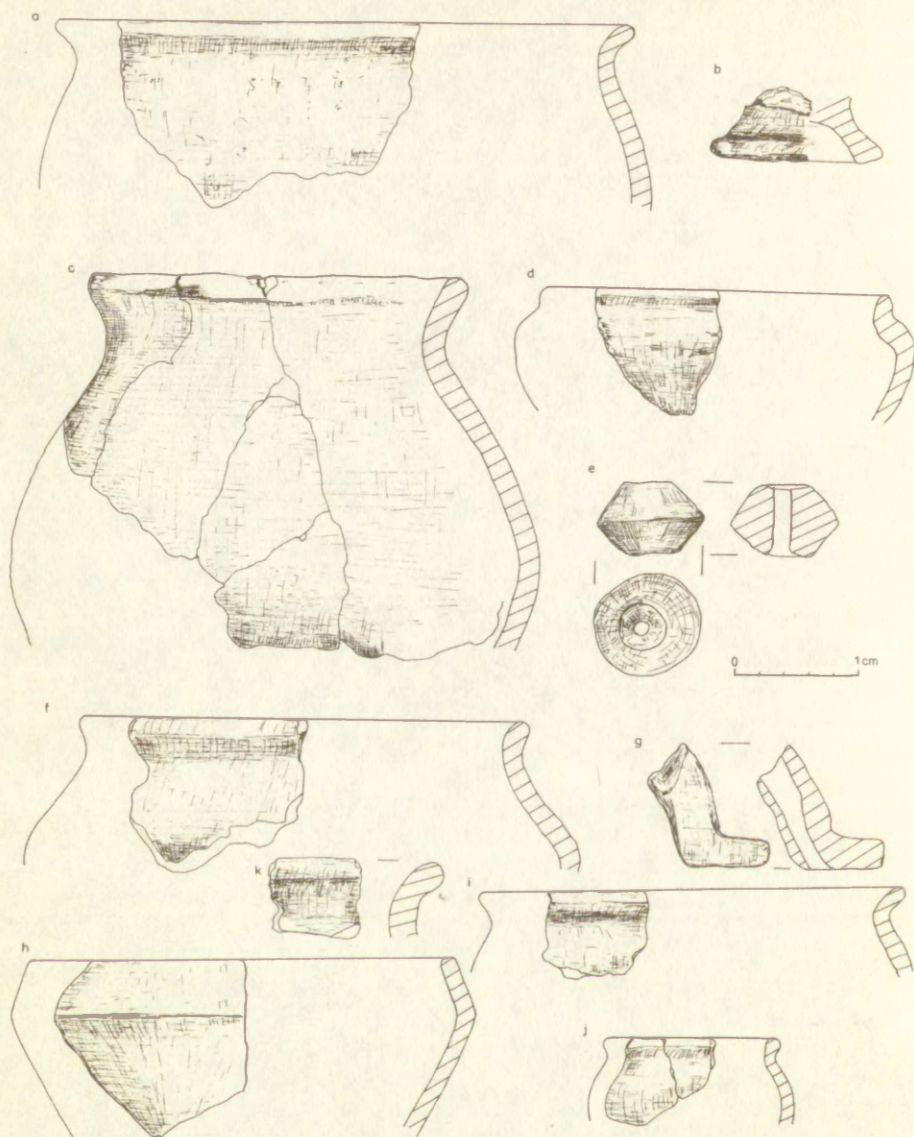
Gorzyce, Tarnów province, site 3:

A — horizontal projection of feature no 4 at the depth of 30 cm; B — vertical projection at the depth of 70 cm; C — profiles: 1 — humus; 2 — sandy brown humus; 3 — sandy black humus; 4 — burnt matter; 5 — sand; 6 — burned stones; 7 — postholes; 8 — potsherds

Ryc. 4. Gorzyce, woj. Tarnów, stan. 3. Obiekt nr 4, ceramika
Gorzyce, Tarnów province, site. 3. Feature no 4. Pottery

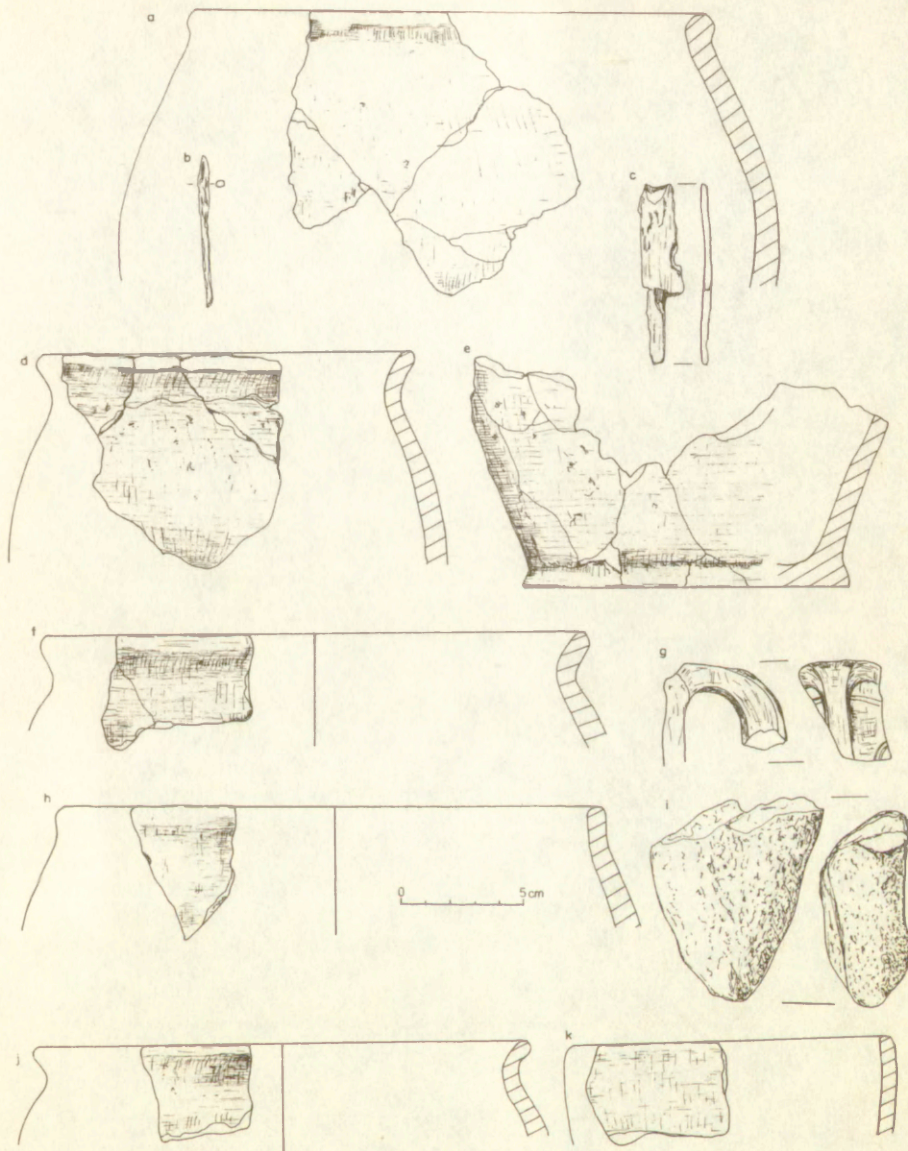
występowanie większej ilości skorup. Z elementów konstrukcyjnych chaty zwraca uwagę fakt ponownego wzmocnienia narożnika południowo-wschodniego nie tylko dodatkowym słupkiem, ale także wylepieniem gliną otoczenia. Zapewne z opisywaną chatą należy łączyć jamę leżącą przy wschodniej ścianie szczytowej (ryc. 7A). W jamie tej znaleziono żuchwę zwierzęcą, przypuszczalnie krowy (możliwe, że jest to obiekt będący czymś w rodzaju ofiary zakładzinowej). Z wypełniska wydobyto blisko tysiąc fragmentów naczyń

Ryc. 5. Gorzyce, woj. Tarnów, stan. 3. Obiekt nr 4, ceramika
Gorzyce, Tarnów province, site 3. Feature no 4. Pottery

glinianych (ryc. 8—10), fragmenty oselki z piaskowca (ryc. 8h), przęślik gliniany (ryc. 8d), fragmenty rozcieraczy granitowych, liczną polepę i kości zwierzęce.

Obydwa odkryte obiekty można uznać za zagłębione w ziemię chaty mieszkalne. Wskazuje na to zarówno charakter znajdujących w ich wypełnisku zabytków, jak i obecność śladów paleniska. Obie chaty mają niezbyt wielką powierzchnię użytkową (chata nr 1 — 14,5 m², chata nr 2 — 7 m²) i jeśli

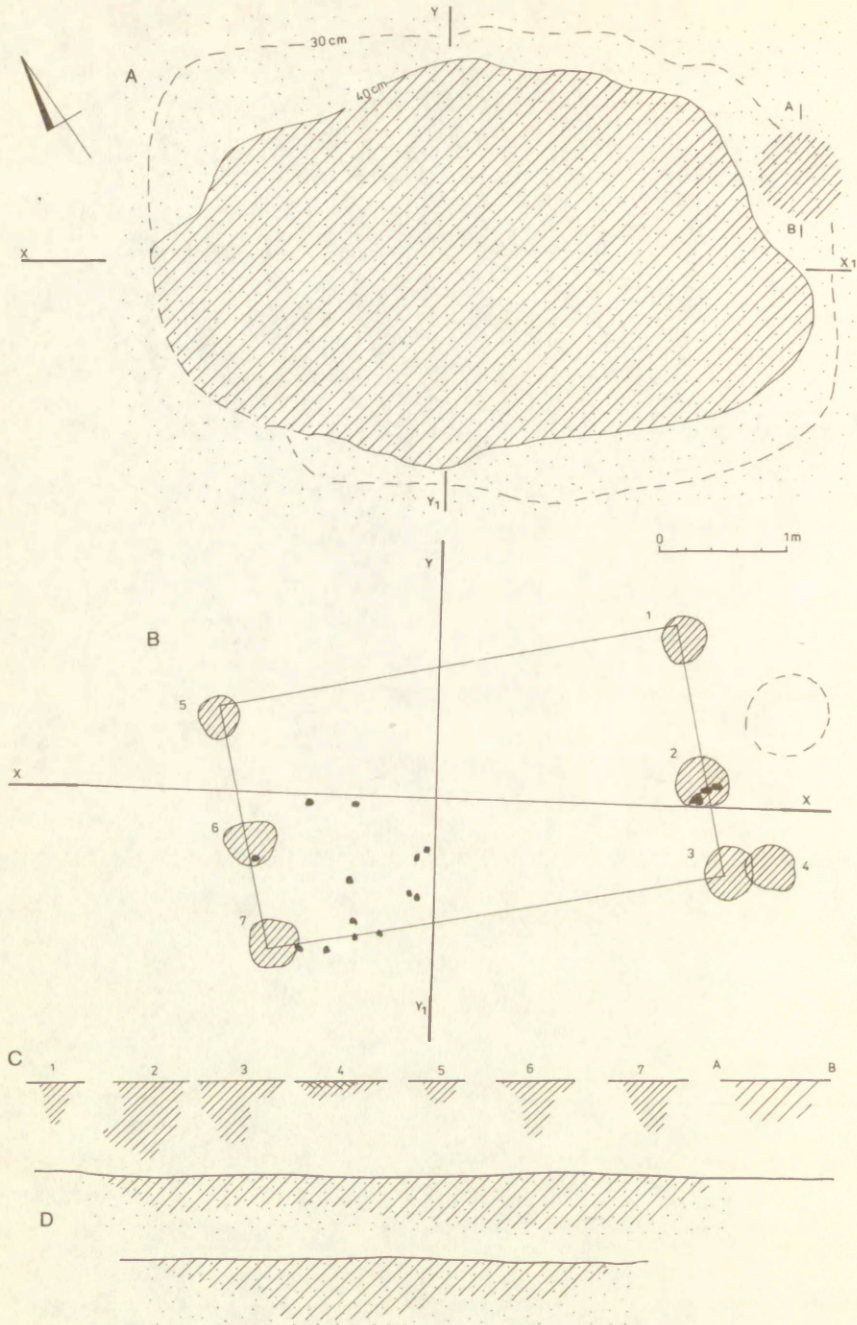

Ryc. 6. Gorzyce, woj. Tarnów, stan. 3. Obiekt nr 4:

a, d - h, j, k — ceramika; *b - c* — metale; — kamień

Gorzyce, Tarnów province, site 3. Feature no 4:

a, d - h, j, k — pottery; *b - c* — metals; *i* — stone

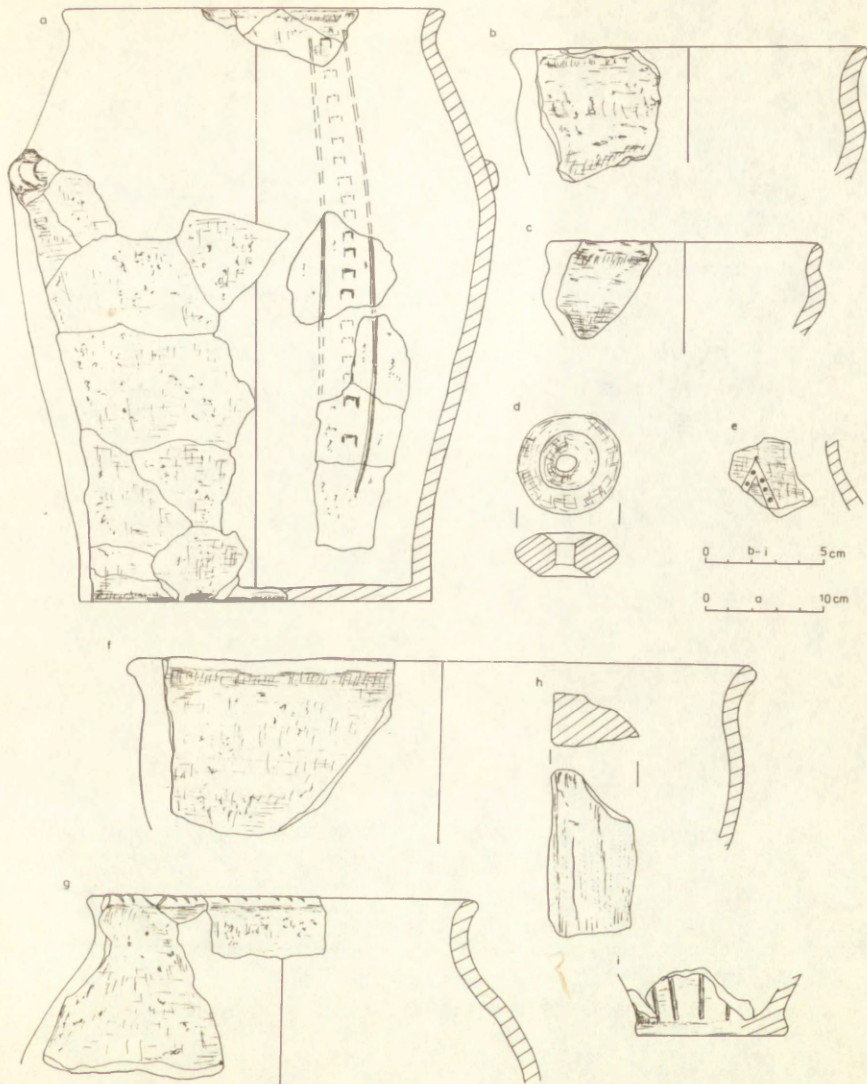

Ryc. 7. Gorzyce, woj. Tarnów, stan. 3. Obiekt nr 100:

A — rzut poziomy; B — rekonstrukcja na podstawie dołków postupowych; C — profile dołków; D — profile obiektu nr 100

Gorzyce, Tarnów province, site 3. Feature no 100:

A — horizontal projection; B — reconstruction on the basis of postholes; C — profiles of postholes; D — profiles of feature no 100

Ryc. 8. Gorzyce, woj. Tarnów, stan. 3:

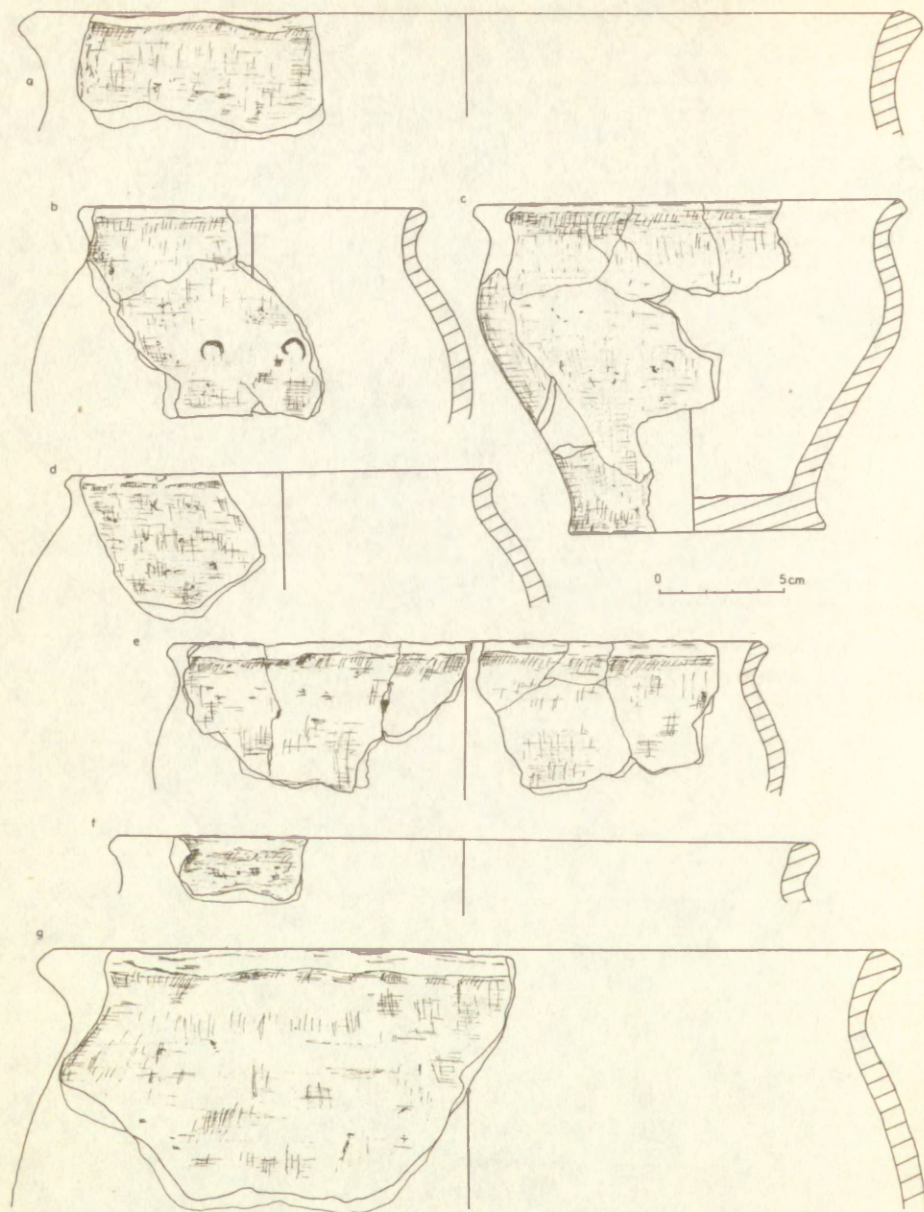
a—g, i — ceramika z obiektu; h — oselka kamienna

Gorzyce, Tarnów province, site 3:

a—g — pottery from the feature; h — a stone grindstone

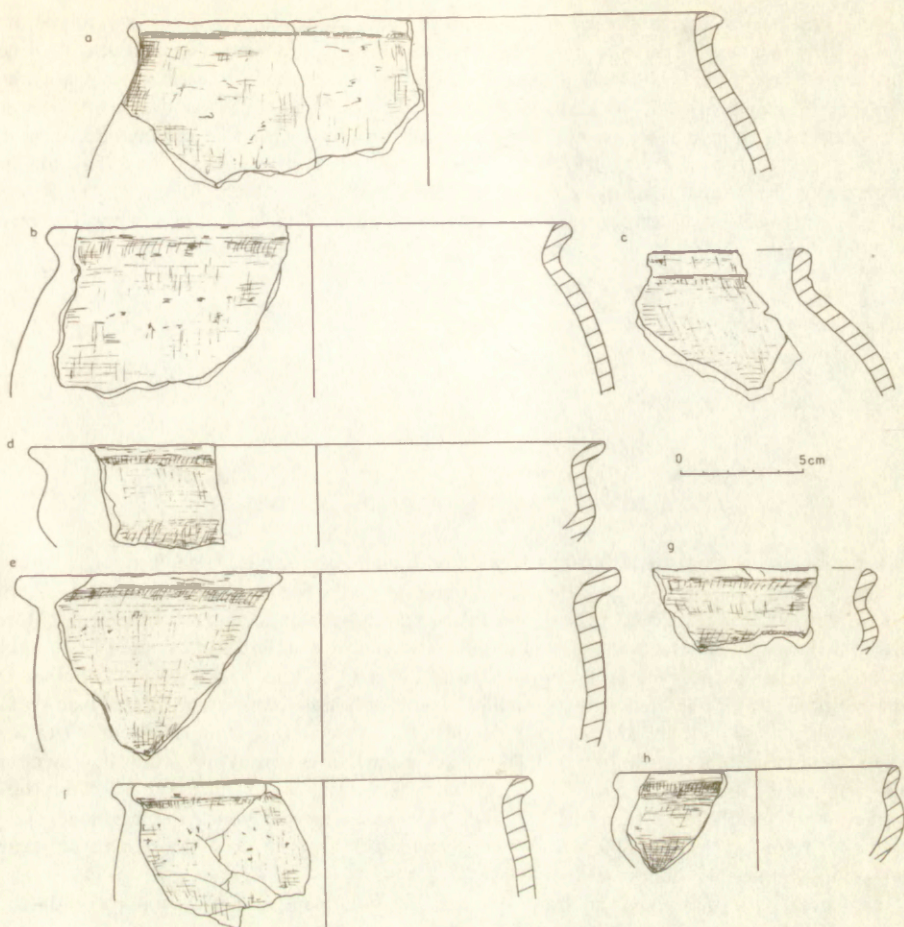
przyjmię się za K. Godłowskiim kryterium powierzchni jako element różnicujący obiekty na mieszkalne i niemieszkalne, to chatę nr 2 (poniżej 10 m²) należałoby uznać za budynek gospodarczy⁵.

⁵ K. Godłowski, *Budownictwo, rozplanowanie i wielkość osad kultury przeworskiej na Górnym Śląsku*, WA, t. XXXIV: 1969, s. 324.

Ryc. 9. Gorzyce, woj. Tarnów. stan. 3. Obiekt nr 100, ceramika
 Gorzyce, Tarnów province, site 3. Feature no 100. Pottery

Najbliższe terytorialnie analogiczne chaty odkryto na stanowisku 1 w Tarnowcu, gdzie na wielkim piaszczystym cyplu, wchodzącym w dolinę rzeki Białej Dunajcowej, odkryto szereg obiektów związanych z okresem wpływów rzymskich. Jako analogie przytoczyć można obiekt nr 4 — chata o wymiarach

Ryc. 10. Gorzyce, woj. Tarnów, stan. 3. Obiekt nr 100, ceramika
Gorzyce, Tarnów province, site 3. Feature no 100. Pottery

4 × 2,2 m⁶, obiekt nr 30 — chata o wymiarach 4,2 × 2,1 m⁷, równie niewielkich rozmiarów, ale naziemna, i obiekt nr 23 o wymiarach 4 × 3 m zagłębiony w ziemię do głębokości 60–66 cm. Ziemianki z okresu wpływów rzymskich odkryto także na drugim, lewym brzegu rzeki Białej, w Koszycach Wielkich, stan. 5. Tu chata ma wymiary 4 × 3,2 m i zagłębiona jest w ziemię do głębokości 110 cm⁸. Wydaje się, że większość odkrytych w najbliższej okolicy podobnych obiektów ma stosunkowo niewielkie wymiary oscylujące wokół 8–12 m².

Materiał ceramiczny z wypełniska obu chat posiada cechy nawiązujące do materiałów typowych dla wczesnej fazy okresu wpływów rzymskich. Należą do nich duże baniaste naczynia (ryc. 4a), ostro

⁶ A. Szpunar, *Wstępne sprawozdanie z badań wielokulturowej osady w Tarnowcu, woj. Tarnów*, Spraw. Arch. t. XXXVII: 1985, s. 209, 211, ryc. 4, 6.

⁷ A. Szpunar, *Tarnowiec, gm. Tarnów. Osada wielokulturowa [w:] Badania archeologiczne w woj. tarnowskim w 1986 r.*, Tarnów, 1987, s. 8, tabl. 6.

⁸ A. Szpunar, *Wielokulturowa osada w Koszycach Wielkich, gm. Tarnów, stan. nr 5 [w:] Badania archeologiczne w woj. tarnowskim w 1987 r.*, Tarnów, 1988, s. 12.

profilowane czarki (ryc. 5h) zbliżone do iksowatego ucha czarnego, starannie wykonane naczynia zdobionego ornamentem rytym (ryc. 6g), czy też ornament zakropkowanego meandra na fragmencie naczynia z chaty nr 2 (ryc. 8e), również cienkościennego, barwy czarnej. Do form wcześniejszych można także zaliczyć fragment jajowatych garnków (ryc. 6a). Jednocześnie większość fragmentów czarek ma profile bardziej zaokrąglone, nieostre (ryc. 4i, 5d, 8bc, 10d), duży zaś garnek, zdobiony odciskiem deseczki w układzie pionowych pasów przedzielonych ornamentem plastycznych listew (ryc. 8a), ma analogie w materiałach z Tarnowca wiązanych z fazą B2 lub B2/C1.

Wydaje się, że osadę w Gorzycach można datować na rozwiniętą fazę okresu wpływów rzymskich.

*Muzeum Okręgowe
w Tarnowie*

BARBARA SZPUNAR, ANDRZEJ SZPUNAR

A SETTLEMENT OF PRZEWORSK CULTURE IN GORZYCE, SITE 3, ŻABNO COMMUNE, TARNÓW PROVINCE

Site 3 in Gorzyce, discovered in 1980, is located on a slope of a sandy ridge, forming a wide, several kilometers long belt from Gorzyce to Żabno. Investigations on the site were undertaken in 1982, and were continued intermittently till 1989. In the course of the search, several dozen archaeological features were revealed: pits, hearth, postholes and traces of dwellings. A majority of the features ought to be linked with the settlement of the Tarnobrzeg group population of Lusatian culture. There were also finds connected with the period of Roman influence. Two dwellings (sunk-in houses) were discovered, which confirm the presence of Przeworsk culture. House no 1 (feature 4), a deformed rectangle in outline (5 × 4.2 m), contained the remains of a hearth. In its fill, 704 vessel fragments, an iron knife, a flint hammerstone, and a spindle whorl were found. House no 2 (feature 100), was rectangular in outline (2 × 3.5 m); the outline was marked with 7 postholes. Inside, ca 1000 vessel fragments, a spindle whorl, and fragments of a granite grindstone were found. It is possible that, owing to its small size, feature 100 ought to be regarded as a non-dwelling household building.

On the basis of the material from both features, the settlement in Gorzyce may be dated to the developed phase of the period of Roman influence.